

Engelli Bireylerin Gözüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Eğitim Durumlarının İncelenmesi

Abdurrahman MENGİ¹

Öz

Bu araştırma, engelli bireylerin gözüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki eğitim durumlarının nasıl olduğunu ortaya çıkartma amacını gütmektedir. Araştırmada nitel araştırma yönteminden hareketle nitel araştırmalarında kullanılan durum çalışması deseni model olarak seçilmiştir. Araştırma, Van il merkezinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde gerçekleşmiştir. Araştırma engelli 18 katılımcıyla 2018-2019 döneminde dört aylık bir çalışma sonunda yapılmıştır. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme formları yoluyla toplanılmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırma verileri dört kategoriye bağlı olarak birden fazla alt kategori şeklinde sunulmuştur. Araştırmada katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine haftada iki gün ve iki saat gidebildikleri, genel olarak eğitimlerinden memnun kaldıkları, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri sayesinde engel durumlarını kabul ettikleri, sosyal çevrelerinin genişlediği, yalnızlık duygusundan kurtuldukları ve dolayısıyla bu kurumlar sayesinde yaşam bağlarının güçlendiği ve mutlu olduklarına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Keza bu araştırma, engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki eğitim durumlarına işaret ettiği için önemli bir araştırma olmuştur. Araştırma sonunda ulaşılan bulgulardan hareketle bundan sonra yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Engelli Birey, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Examination of Special Education and Rehabilitation Centers from the Aspect of Education through the Eyes of Disabled People

Abstract

The aim of this research is to reveal the educational status of Special Education and Rehabilitation Centers through the eyes of disabled people. Among the qualitative research methods, the case study pattern was chosen as a model. The research was carried out at the Special Education and Rehabilitation Centers in the center of Van. The study was conducted during of a four-month study with 18 disabled participants in 2018-2019 period. Research data were collected through semi-structured interview forms and subjected to descriptive analysis. Research data is presented in more than one subcategory depending on four categories. In the study, it was concluded that the participants were able to go to the Special Education and Rehabilitation Centers two days a week for two hours and that they were satisfied with their education in general, and accepted their status of disability through the Special Education and Rehabilitation Centers, their social circles expanded, they got rid of the sense of loneliness and therefore their living ties were strengthened and they are happy thanks to these institutions. Likewise, this research has been an important research since it indicates the educational status of disabled individuals in Special Education and Rehabilitation Centers. Based on the findings of the research, suggestions were made for the future researches.

Key Words: Disability, Disabled Individuals, Special Education and Rehabilitation Center

Atıf İçin / Please Cite As:

Mengi, A. (2020). Engelli bireylerin gözüyle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim durumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 19-33.

Geliş Tarihi / Received Date: 15.03.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.06.2019

¹ Dr. Öğr. Üyesi - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, abdurrahmanmengi@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0000-5903-254X

Giriş

İnsan doğumundan itibaren varlığını bir toplum içinde bulur. Keza insan yaşamının ilk yıllarından itibaren sosyal evrende var olmaya ve bir kimlik kazanmaya çalışır. İnsan kimlik kazanırken içinde yaşadığı toplumsal yapı veya sosyal evreninden etkilenecek bireysel kimliğini inşa eder. İnsanın içinde yaşadığı sosyolojik evreni ne tür özelliklere sahipse kendisinin bireysel kimliği de o yönde gelişir. Dolayısıyla insan, yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemez. Çünkü insan doğduğu zaman ismini bile bir aile içinde kazanır. Bu yüzden insanın ailesi ve sosyal çevresi kendisine nasıl bir anlam, görev veya sorumluluk yüklerse, birey o yönde kimlik kazanır ve kazandığı kimliğe uygunsuzsa belli haklara sahip olur. Böylece insan toplumun kendisine sundukları imkânların üzerine bir şeyler inşa ederek ve onları takip ederek sosyal bir kimlik kazanır. Her toplum, sağlam ve sağlıklı bir bünyeye sahip ve sosyal uyumu yüksek bireylere sahip olmak ister. Fakat bazen yaşamın sundukları gerçekler ile sosyal gerçekler örtüşmeyebilir. Yani toplumun arzuladığı ideal sosyal olgu ile gerçek sosyal olgu arasında paradoksal bir durum ortaya çıkabilir. Diğer bir ifadeyle toplum, çoğu zaman kendisi için sağlam ve sağlıklı bir bünyeye sahip ve sosyal uyumu yüksek bireyler isterken zaman zaman hiç arzulamadığı sorunlara sahip bireylerin varlığıyla da karşılaşmak zorunda kalır. Bu istenmeyen durum ise toplumu engelli bireylere karşı olumsuz tutuma sevk eder. Böylece engelli bireyler toplumda ötekileşme, damgalanma riskiyle karşı karşıya kalır.

Engelli kavramı, yetersizliği olan bireyin çevreyle etkileşiminde karşılaştığı problemi tanımlamaktadır (Ataman, 2009; Usta, 2009). Başka bir deyişle engelli terimi ilk zamanlar tıbbi model bağlamında, bireyin biyolojik/fizyolojik ve psikolojik kayıp ve anatomik yapının fonksiyonlarındaki normal dışı durum veya gelişimi olarak tanımlanmıştır (Oymak, 1997 Akt: Gülyüz, 2009). Bu tanım sonradan sosyal model bağlamında yeni bir anlam kazanmıştır. Yeni tanımda yani sosyal model bağlamında engellilik, bireyin fiziksel olarak yetersizliğini değil, daha çok toplumsal alanların farklı gelişen bireyler açısından yetersizliğine dikkat çeker. Yani engellilik, bireylerin parçası olduğu toplumun kendisine sağladığı fiziksel alt yapı, toplumun farklı gelişenlere yönelik kabul düzeyi ve kültürel gelişmişlikle ilişkili olduğu savı ön plana çıkmıştır (Burcu, 2013, s. 39). Engellilik; *“bireyin yaşadığı sürece yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak toplumda oynaması gereken rolleri yetersizlik yüzünden yerine getirememesi durumudur”* (Ulutaşdemir, 2007, s. 120). Yani engel, kişinin bir şeyi yapmak isteyip de kendisini sınırlandıran bir sorun ve yetersizlikten dolayı yapamaması veya engellenmesidir. Örneğin, bireyler, bedensel, zihinsel, sözel, işitsel, duygusal gibi sınırlılıklar nedeniyle kendi kendine yeterli olamamakta ve çoğu zaman başkalarına bağımlı olarak yaşama zorunda kalmaktadırlar. Engelli kavramı ise; *“beden, zekâ, duyu, eğitim ya da toplumsal koşullar nedeniyle yetersiz durumda bulunan kişilere”* (Okan ve Okan, 2006, s. 14) veya *“fiziksel, ruhsal ya da zihinsel olarak herhangi bir rahatsızlık nedeniyle bazı hareketleri, duyuları veya işlevleri kısıtlanan kişilere”* (Işık, 2013, s. 3) yönelik kullanılan bir sınıflandırmadır.

Engelliliğin oluşum nedenleri üç başlık altında toplanabilir. Bunlar; *“a) doğum öncesi oluşan nedenler: annenin yaşı, beslenmesi, kullandığı ilaçlar, radyasyona maruz kalması gibi nedenlerdir. b) doğum sırası oluşan nedenler: erken-geç doğum, kordon dolanması, doğum sırası kazalardır. c) doğum sonrası oluşan nedenler: enfeksiyona maruz kalma, çocuğun geçirdiği hastalıklar, hastalıklarda yanlış ve geç müdahale gibi nedenlerdir”* (Kulaksızoğlu, 2003, s. 63). Dünya nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan engelli bireylerin Türkiye nüfusu içindeki payı da yüksektir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (World Health Organization [WHO], 2011) verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engellidir. Türkiye Özürlüler Araştırması'nın [TÖA] 2002 verilerine göre ise Türkiye nüfusunun %12.29'u engellidir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2002). Türkiye'de engelli nüfusun eğitim düzeyleri ve istihdam edilme oranları düşüktür.

Eğitim, bireylerin sosyal, duygusal, psikomotor ve bilişsel gelişimini sağlayan ve yaşamın her basamağında gerçekleşen bir olgudur. Bireyler aldıkları eğitim sayesinde sosyalleşmelerini gerçekleştirirler. Bireyler sosyalleşme süreçlerini ilkin aile ortamında yaşarlar. Daha sonra okul sayesinde planlı, programlı, kapsamlı ve nitelikli bir sosyalleştirme programına tabi olurlar. Bireyler zaman zaman arkadaşlık ve akran gruplarında da sosyalleşme fırsatını yakalamaktadırlar. Dolayısıyla bireyler yaşamının ilk yıllarından son yıllarına kadar sürekli bir eğitim veya sosyalleşme süreci içinde olmaktadır. Bireylerin içinde yaşadıkları topluma uyum sağlayabilmeleri veya sosyalleşmeleri için çeşitli eğitimler verilmektedir (Giddens, 2006). *“Eğitim; genel anlamda bireyde davranış değiştirme sürecidir. Geniş anlamda ise eğitim; bireyin toplum standartlarını, inançlarını ve yaşam yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir”* (Demirel ve Kaya, 2012, s. 5).

Toplumdaki her birey gibi, engelli bireyler için de eğitim, istihdam, toplumsallaşma konularında gerekli sosyal, ekonomik ve fiziksel koşulların, tedavi, bakım, rehabilitasyon olanaklarının sağlanması önemlidir (Aykara, 2010). Özellikle Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesinin 24. Maddesinin 2.

Fıkrasında bu anlaşmaya imza atan tüm devletler, tüm engellileri içine alan ve onları toplumdan dışlamadan diğer her birey gibi ömür boyu öğrenim veren bir eğitim sistemi hazırlamak durumundadırlar (Akbulut vd., 2014). Bu sözleşme engelli bireylerin haklarının korunması anlamında uluslararası düzeyde son derece önemli bir anlaşmadır. Çünkü bu anlaşma ile Birleşmiş Milletlere üye tüm devletler, engelli bireylerin özel gereksinimlerini karşılayacak şekilde özel eğitim hizmetlerini sunmak zorundadır. Uluslararası düzeyde olduğu gibi, ulusal düzeyde de engelli bireylerin eğitim haklarını elde etmelerinin engellenemeyeceğini temin etmek bağlamında 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Engelliler Hakkında kanun oldukça önemlidir (Sart, 2007). Bu kanunla engelli bireylerin yetersizliklerinin türü ve derecesine göre veya eğitsel tanısına göre her kademedede özel eğitime dâhil edilmesi zorunludur. Keza özel eğitim hizmetinden; zihinsel, bedensel, işitme, konuşma, görme, duygusal, sosyal ve ruhsal sorunu olanlar, otizmlili ya da öğrenme güçlüğü olan bireyler veya özel/üstün yeteneği olan bireyler yararlanmaktadır.

Eğitim programları, bireylerin eğitimi için çoğu zaman ortak amaçlar belirlemektedir. Ancak bireyleri birbirinden farklı kılan bazı özellikleri bulunmaktadır. Bireylerin bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak farklı gelişmeleri, öğrenme kapasitelerinin farklı olmaları, duygu durumlarının ve algı düzeylerinin farklı olmaları onlar için farklı eğitim programlarının gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Bu araştırma da daha çok engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aldıkları özel eğitim hakkındaki görüşlerine odaklanmaktadır.

Engelli bireylerin özel eğitim ihtiyacını karşılamak Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) sorumluluğundadır. Özel eğitimin en temel amaçlarından biri de engelli bireylerin bağımsız yaşam becerilerini desteklemek ve bireylerin sosyalleşmelerini sağlamaktır (Akçamete, 2010). Bu nedenle özel eğitim hizmetleri engelli bireyler için erken çocukluk döneminden itibaren, alanında uzman eğitimciler, özel hazırlanmış ortamlar, eğitim programları ve eğitim materyalleri yardımıyla gerçekleştirilmektedir (Akçamete, 2009). Bu kapsamda özel eğitim hizmetleri; *"yetersizlikten etkilenmiş çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanların yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitim olarak tanımlanmaktadır"* (Mengi, 2016, s. 216). 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) 3. Maddesi b fıkrasında ise özel eğitim şöyle tanımlanır; *"Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir"* (<https://orgm.meb.gov.tr/ers.tar.26.05.2019>). Bu tanıma dayanarak özel eğitimin birçok özel amacının olduğunu belirtmek gerekir. Bunlar; engelli bireyin toplumda bir konum veya saygınlık edinmesini sağlamak, engelli bireyin bağımsız yaşam becerilerini destekleyerek bireylerin kendi kişisel ihtiyaçlarını gidermesine yardımcı olmak veya başkalarına muhtaç olmadan bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek, engelli bireylerin sosyalleşmesini destekleyip toplumsal uyumunu sağlayarak gibi bir dizi özel amaçlardır. Diğer taraftan özel eğitimin bir de genel amaçları söz konusudur. Bunlar, *"toplum içindeki rollerini gerçekleştirebilen, başkaları ile iyi ilişkiler kurabilen, işbirliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişebilen bireyler yetiştirmek; kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak; uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarına yardımcı olmak"* (Aydın, 2017, s. 15-16) gibi amaçlardır.

Engelli bireylere eğitim hizmetleri sunmak, onları toplumsal yaşama hazırlamak ve bağımsız bir yaşam becerisini kazanmak için özel eğitimde bazı uygulamalar bulunmaktadır. Türkiye'de iki farklı kurum engelli bireylerin eğitimine yönelik özel eğitim hizmetlerini sunmaktadır. Birincisi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesinde özel eğitim hizmetlerini veren resmi eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlarda, her hangi bir engel derecesinden hafif olarak etkilenen bireylere yönelik özel eğitim hizmeti verilmektedir. Bu bireylere öz bakım, temel yaşam ve akademik becerilerini geliştirmek, topluma uyumlarını sağlamak için belli kazanım, beceri ve davranış sağaltımına yönelik eğitim programları uygulanmaktadır (MEB, 2005). Dolayısıyla Türkiye'de özel eğitim uygulamaları resmi eğitim kurumları olan genel okullarda veya özel eğitim okullarında yapılmaktadır. Resmi eğitim kurumları olan genel/normal okullarda daha çok kaynaştırma öğrencileri veya hafif düzeyde eğitsel tanıyı alan öğrenciler özel eğitim imkânında yararlanmaktadır. Kaynaştırma öğrencileri genelde akranlarıyla hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan aynı sınıfta eğitim alırken haftanın belli ders saatinde destek eğitim odalarında Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) ile özel eğitimden faydalanmaktadır. Hafif düzeyde eğitsel tanıyı alan öğrencilerin çoğu genel/normal okulların bünyesinde bulunan ve akranlarıyla birlikte eğitim aldıkları genel eğitim sınıflarında eğitim almaktadır. Ayrıca bunların bir kısmı özel eğitim sınıflarında ve destek eğitim odalarında da eğitim almaktadırlar.

Ayrıca resmi özel eğitim okulları olan Özel Eğitim İlk ve Orta Okulları, Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri, İş Uygulama Okulları, İşitme ve Görme Engelliler Okulları gibi kurumlardan da özel eğitim hizmetleri verilmektedir. İkincisi ise Milli Eğitim Bakanlığı 5580 Sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanunu kapsamında açılan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleridir. Bu kurumlarda ise, genelde her hangi bir engel derecesinden orta ve ağır olarak etkilenen bireylere yönelik özel eğitim hizmeti verilmektedir. Buralarda bireysel ve grup eğitimleri şeklinde iki farklı kategoride özel eğitim faaliyetleri verilmektedir. Bu kurumlarda eğitim gören engelli bireyler haftada iki saat bireysel, bir saat da grup eğitimini alabilmektedir. Bu kurumlarda, engelli bireylerin etkilendiği yetersizliğin giderilmesi, mevcut olan yeteneklerinin geliştirilmesi için fiziksel, psikolojik, eğitimsel, gelişimsel, sosyal ve mesleki gibi farklı modüller kapsamında özel eğitim programları uygulanmaktadır (MEB, 2007). Dolayısıyla Türkiye’de resmi Özel Eğitim Kurumları dışında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri de özel eğitim hizmetlerini yürütmektedir. Bu öğrencilerin tamamının “ücreti devlet tarafından karşılanmaktadır” (Kulaksızoğlu, Çitil, vd., 2011; Arslan, 2014).

Özel Eğitim Kurumları Kanunu’nda Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri: “*Özel eğitim gerektiren bireylerin konuşma ve dil gelişim güçlüğü, ses bozuklukları, zihinsel, fiziksel, duyuşsal, sosyal, duyuşsal veya davranış problemlerini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en az seviyeye indirmek, yeteneklerini yeniden en üst seviyeye çıkarmak, temel öz bakım becerilerini ve bağımsız yaşam becerilerini geliştirmek ve topluma uyumlarını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren özel öğretim kurumları*” şeklinde tanımlanmıştır (www.resmigazete.gov.tr/erş. tar.: 28.02.2019). Türkiye’de ilk zamanlar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü’ne bağlı kurumlar iken 2006 yılında bu kurumlar MEB’e devredilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de MEB’e bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezlerinin belli başlı amaçları bulunmaktadır. Bunlar; engelli bireylere bireysel ve grupla eğitim hizmeti vermek, engelli bireyin ailesini çocuğun engel durumu ve eğitimiyle ilgili bilgilendirmek, ailenin kabullenme sürecini hızlandırmak, bireyi topluma kazandırmak ve sosyalleşmesini sağlamak için etkinlikler yapmak gibi belli amaçları bulunmaktadır (www.resmigazete.gov.tr/erş. tar.: 28.02.2019).

Türkiye’de Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde eğitim gören kişi sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. 2007 yılında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde 90.174 kişi özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetinden yararlanabilmiştir (Özbey, 2009). 2017 yılı verilerine göre ise, Özel Eğitim Kurumları Derneği tarafından Antalya’da düzenlenen ‘Özel Eğitimde Rehabilitasyon Merkezlerinin Rolü ve Eğitim Niteliklerinin Artırılması’ sempozyumuna davetli konuşmacı olarak katılan MEB Müsteşarı Yusuf Tekin’in verdiği bilgilere göre, Türkiye’deki Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi sayısı 2 bin 178’dir. Türkiye’de eğitsel tanınması yapılmış yaklaşık 800 bin engelli birey bulunurken bu bireylerden yaklaşık 350 bini Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden destek eğitimi almaktadır. Bu kurumlarda görme, işitme, dil-konuşma, spastik, zihinsel, ortopedik ve ruhsal olmak üzere 7 engel türünde bireylere destek eğitim programları uygulanmaktadır. Türkiye’de yeterli sayıda özel eğitim öğretmeni olmadığı için bu merkezlerde çalışacak eğitim personeli MEB tarafında hizmet içi eğitim yoluyla yetiştirilmektedir. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden çalışacak eğitim personeli sınıf öğretmeni, okul öncesi öğretmeni ve çocuk gelişimi alanlarından mezun olup ataması gerçekleşmeyen öğretmen adayları arasından seçilerek belli kurslara tabi tutulmaktadır. Böylece özel eğitim alanında destek eğitimi verecek uzman öğretici yetiştirme kurslarında 160 saat teorik, 80 saat uygulamalı olmak üzere 240 saatlik hizmet içi eğitim sürecinden geçerek Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde çalışmaya hak kazanmaktadırlar. Ayrıca pedagojik formasyon eğitimlerini tamamlamış olan sosyoloji ve felsefe mezunu olan öğretmen adaylarına da bu kurumlarda çalışma hakkı verilmektedir. Bunlar da yukarıda belirtilen çerçevede eğitimler aldıktan sonra özel eğitim kurumlarının rehberlik servislerinden öğretmenlik yapabilmektedirler. Dolayısıyla şimdiye kadar MEB tarafından “*toplam 12 bin 174 rehber öğretmen, 16 bin 113 zihinsel engelliler sınıf öğretmeni, 531 işitme engelliler sınıf öğretmeni ve 12 bin 632 özel eğitim uzman öğreticisi olmak üzere toplamda 37 bin 150 kişi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde istihdam edilebilecek şekilde sertifikalandırılmıştır.*” (MEB, 2017, www.hurriyet.com.tr/erş.tar.:08.03.2019). Ancak engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde nasıl bir eğitim aldığı tartışma konusudur. Çünkü bu kurumlar Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde olsalar da temelde ücret karşılığında engelli bireylere özel eğitim hizmetlerini sunmaktadırlar. Dolayısıyla çoğu kez bu kurumlar ticari birer kurum olarak görülmekte ve eğitim kaliteleri sorgulanmaktadır. Ayrıca bu kurumların engelli bireylere, haftada iki saat bireysel ve dört saat grup eğitimi vermeleri yani çok az bir ders saati ile eğitim vermeleri hususu engelli bireyler tarafında sürekli şikâyet ve tartışma konusu yapılmaktadır. Bu nedenle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin eğitim durumlarının veya kalitesinin nasıl olduğu konusu araştırmaya değer bir konu olarak görülmüştür. Ayrıca bu konuda nitelikli veriye ulaşmak için de bu sorunu bizzatıhi yaşayan engelli bireylerin görüşlerine ihtiyaç duyulmuştur.

şüphesiz ki bu konuyu aydınlığa kavuşturacak en önemli şey ise, bu kurumlara yıllardır giden engelli bireylerin eğitimle ilgili sahip oldukları tecrübeleri ve dolayısıyla tecrübelerini ortaya koyacak görüşleridir. Dolayısıyla, bu araştırma, engelli bireylerin gözüyle Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki eğitim durumlarının nasıl olduğunu ortaya çıkartma amacını gütmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine devam etme sıklıkları nedir?
2. Engelli bireyler, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aldıkları eğitimi nasıl değerlendirmekteler?
3. Engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın desenine değinilmiş, çalışma grubu hakkında bilgiler verilmiş, veri toplama araçları tanıtılmış ve veri analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

Araştırma Modeli/Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. “*Nitel araştırma, bir alan veya yaşam ortamı ile temasın yoğun ve/veya uzun bir zaman dilimini kapsayacak bir biçimde sürdürülmesiyle yürütülür. Bu durumlar, genellikle insanların, grupların, toplumların ve örgütlerin gündelik hayatını yansıtan ‘sıradan’ veya normal durumlardır*” (Punch, 2005, s. 142). Dolayısıyla nitel araştırmalar olay ve olguların sosyal yönü ile ilgilenir. Nitel araştırma, “*sosyal olguları, bağlı oldukları ve içinde yer aldıkları ortamda doğal görünümüleriyle gözlem, görüşme ya da belgeleri değerlendirmek yoluyla bilgi edinme ve bu bilgileri analiz ederek kuram geliştirme*” olarak tanımlanabilir (İslamoğlu ve Alınacı, 2013, s. 204). Nitel araştırmada En temel nitel veri toplama yöntemleri; görüşme (mülakat), gözlem, katılımcı gözlem ve belgeler olarak sıralanabilir (Punch, 2005, s. 165). Ayrıca deneysel gözlemler, fotoğrafik teknikler (video kayıtları), görsel analizler, tarihsel analizler (histografi), sosyometri, sosyodrama, benzer etnometodolojik deneyimler, etnografik araştırma gibi teknikler sayılmaktadır (Berg, 2001, s. 3). Durum çalışması, betimsel araştırma yöntemleri arasında yer alır ve sosyal bilimlerde psikoloji, sosyoloji ve özellikle eğitim bilimleri alanında kullanılmaktadır. Durum çalışmasında “*durum, bir bireyden bir köy halkına ya da bir olaydan belirli bir programın uygulanması gibi bir dizgi işleme göre değişebilir*” (Fatma ve Yasemin, 2015, s. 119-120). Durum çalışması özellikle eğitim alanında nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Araştırma sürecinde daha çok nasıl soruları araştırmanın yönünü belirler. Durum çalışmasında kuramsal önermelerden hareketle oluşturulan araştırma sorularına uygun veriler toplanır ve betimsel analize tabi tutulur (Fatma ve Yasemin, 2015, s. 119-120). Dolayısıyla bu araştırma da engelli bireylerin eğitim durumlarına odaklandığı için durum çalışması deseninden hareketle betimsel bir araştırmadır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma, Van ili merkez ilçelerinde bulunan 18 Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinden 12 tanesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu ise bu kurumlarda eğitim alan 18 Engelli bireyden oluşmaktadır. Bu bireylerin 8’i görme, 6’sı ortopedik, 2’si Multiple Skleroz (MS) ve diğer 2’si ise Serebral Palsi (SP) tanısına sahiptir. Çalışma grubunun farklı engel türlerinden seçilmesine dikkat edilmiştir. Yani görme, ortopedik, MS ve SP tanısına sahip bireylerin seçilmesinin nedeni; bu bireylerin zihinsel olarak herhangi bir engellerinin bulunmaması, sorulara cevap verebilecek kapasitede olmaları ve kendilerini ifade edebilmeleridir. Dolayısıyla bu araştırmada amaçlı örneklemeden hareketle çalışma grubu belirlenmiştir. Yani çalışma grubunun farklı engel türlerinden ve kendini ifade etme becerisi yüksek kişilerden seçilmesi araştırma verilerinin daha nitelikli ve güvenilir kaynaktan elde edilmesi ile ilgilidir. Çalışma grubunun demografik özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

<i>Değişkenler</i>		<i>N</i>	<i>%</i>
Yaş	14-20	5	27.8
	21-27	9	50
	28-33	2	11.1
	34-55	2	11.1
Cinsiyet	Kadın	2	11.1
	Erkek	16	88.9
Eğitim Durumu	Okula Gitmeyen	4	22.2
	İlkokul	2	11.1
	Ortaokul	4	22.2
	Lise	4	22.2
	Ön lisans	2	11.1
	Lisans	2	11.1
Gelir Durumu	Düşük	7	38.8
	Orta	5	27.8
	Yüksek	6	33.4
Engel Durumu	Ortopedik Engelli	8	44.4
	Görme Engelli	6	33.4
	Serebral Palsi (SP)	2	11.1
	Multiple Skleroz(MS)	2	11.1

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların % 27.8'i 14- 20 yaş arasında, % 50'si 21-27 yaş arasında, % 11.1'i 28-33 ve % 11.1'i de 34-55 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 11.1'i kadın, % 88.9'u ise erkektir. Katılımcıların % 22.2'sinin resmi eğitim kurumlarında okul okumadığı, %11.1'inin ilkokul, % 22.2'sinin ortaokul ve % 22.2'sinin lise mezunu, %11.1'inin ön lisans ve %11.1'inin ise lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 66.6'sının gelir durumunun düşük ve orta düzeyde, % 33.4'ünün ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların engel durumuna bakıldığında ise % 44.4'ünün ortopedik, % 33.4'ünün görme, % 11.1'inin Serebral Palsi (SP) ve %11.1'inin ise Multiple Skleroz (MS) tanısına sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma, Ekim 2018'de başlamış olup Ocak 2019'de tamamlanmıştır. Araştırmada bireylere üç adet açık uçlu soru sorulmuştur. Ayrıca demografik bilgi formu kullanılmıştır. Bireylere görüşme formunda yer alan yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur. Araştırma sırasında görüşmeler kayıt cihazına kaydedilerek veriler elde edilmiştir. Bunun yanında, araştırma konusuyla ilgili doküman incelemesi yapılarak ilgili alanyazın taraması yapılmış ve görüşme soruları hazırlanmıştır. Ayrıca Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde gözlemler yapılarak engelli bireyler hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler araştırmacı tarafından kayıt cihazı dinleyerek katılımcılardan elde edilen sesli veriler tek tek yazıya geçirilmiştir. Daha sonra mevcut araştırma soruları ışığında veriler dört farklı kategoriye göre sınıflandırılmış ve veriler arasında iç tutarlılık sağlanmıştır. Böylece veriler belli kategorilere uygun betimsel analize başvurularak sunulmuştur. *"Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür"* (Özdemir, 2010, s. 336). *"Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır"* (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239).

Bulgular

Araştırma bulguları, üç temel araştırma sorusuna bağlı olarak dört farklı kategoride sunulmuştur. Bu kategorilere ilişkin bulgular sırayla aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Devam Durumu

Değişken Adı/Kategori (Soru 1): Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine Ne Kadar Süredir Devam Etmektesiniz?		
Kodlar /Şıklar	Katılımcı (n)/(f)	Görüşler/Altın Örnekler
Birkaç Aydır	3/ (%16,7)	"2 ay var. Önceden çok okul vardı gidemedim, kendim gitmiyordum..." (K7).
Bir/İki Yıldır	5/ (%27,8)	"En fazla 2 senedir gidiyorum. İki sene de yoktur berhalde." (K4)
Üç/Dört Yıldır	8/ (%44,4)	"Ben buraya 2013'ten beri geliyorum 3-4 yıl oldu..." (K14)
Beş/Üstü Yıldır	2/ (%11,1)	"İlk başta 2013 yılında başladım, yaklaşık 5 yıldır geliyorum. Burada genel olarak, ben üniversiteye hazırlanıyorum lise mezunuyum" (K1). "Ben uzun yıllardır hep gidiyorum. Buraya geçen sene başladım, 2 yılını doldu burada" (K5). "8-9 yıllık buranın öğrencisiyim hiç abartısız..." (K8). "10 yaşında başladım, farklı okullarda. 3-4 yıldır buradayım" (K9). "7 yıl var" (K13).

Tablo 2'de katılımcıların % 55,5'ten fazlası Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine iki yıldan daha fazla sürede devam ettikleri bulgulanmıştır. Bu süreçte engelli bireyler birden fazla farklı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine de gitmişlerdir.

Tablo 3. Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Eğitim Durumları

Değişken Adı/Kategori (Soru 2): Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde aldığınız eğitim hakkında ne söyleyebilirsiniz?		
Kodlar /Şıklar	Katılımcı (n)/(f)	Görüşler/Altın Örnekler
Fizik Tedavi	12 (%66,7)	"Bir de fizik tedavi. Mesela bel sırtı çalışıyoruz, bende hafif biraz eğrilik vardı işte yani hocalar sayesinde eğrilğim biraz düzelmiş ondan dolayı yani benim açımdan daha iyi. Onun dışına ayak ve bacaklarıma germeler/masajlar yapıyor ve egzersizler uygulanıyor. Yani önceleri ben sadece cumartesi pazar günleri geliyordum ama şimdi her gün geliyorum ben buraya. Normalde 30-40 dakikalık bir egzersizimi (kambur için) yapıp gidiyordum ama artık her gün geliyorum benim açımdan daha iyi olması için" (K1). "Haftada 2 gün geliyorum. Çarşamba cumartesi. Ders başı 40 dakikadır zaten ama bir saatlik bir egzersiz alıyorum. Ayaklarıma ve bacaklarıma masaj yapılıyor, bacaklarımı hareket ettirmeye çalışıyorum" (K3). "Germe dersleri yapılıyor, ince motor hareketleri çünkü sol elimde rahatsızlık var onun için yapıyoruz. Yürüme, denge" (K5). "Koşu bandı var, kas geliştirme, hani genellikle kas çalışıyoruz ayak kasları, karın kasları, kol kasları" (K7). "Çok iyi geldi bana burası. İlerleme baya oldu. Fizik tedavi görüyorum. Germe yapıyorum, denge falan" (K9).
Kabartma Yazı ve Baston Eğitimi	6 (%33,3)	"Haftada 2 gün geliyorum. 3 saat kalıyorum. 2'den 5'e kadar. bir, bir buçuk saat bireyseldim, 2 saatte gruptayım. Grup hocamızla grup aktiviteleri yapıyoruz yazı yapıyoruz, matematik yapıyoruz braille alfabe ile" (K9). "Salı ve Perşembe günleri saat 8 de geliyorum, 10.30'ta çıkıyorum. Bir gün kabartma eğitimi alıyorum, diğer günde baston eğitimi dersi veriyorlar. İkisi de ayrı ayrı 40 dk sürüyor" (K10). "Burada şöyle söyleyeyim kabartma eğitimi var onu alıyoruz, yani baston eğitimi alıyoruz" (K14).
Bireysel Dersler	18 (%100)	"Bireyselde Türkçe, matematik, braille alfabesi, işte küp taş, kasayla matematik gibi şeyler yapıyoruz. Bağımsız hareket etme. Özellikle bireysel hocamızla hani böyle test çözüyoruz, işte bazen bilmediğimiz konuları anlatıyor, diğer okulla yani örgün eğitimle ilgili bize yardımcı oluyor" (K13).
Grup Eğitimi	18 (%100)	"Haftada 2 saat de gruptayım. Grup hocamızla grup aktiviteleri yapıyoruz yazı yapıyoruz, matematik yapıyoruz braille alfabe ile" (K9). "Zaten gruptayız günde 2 saat. 3 saat toplamda burada kalıyoruz." (K13).
Sınavlara Yönelik Eğitimler	6 (%33,3)	"Burada genel olarak, ben üniversiteye hazırlanıyorum lise mezunuyum. Bi hocamdan matematik geometri dersleri alıyorum rehabilitasyon merkezinde" (K1). "Memurluğa hazırlanıyorum o derslerle ilgili de eğitim alıyorum. Kitap okuyorlar bize. Bizde o kitapları dinleyip soru çözüyoruz" (K14).

Tablo 3'te katılımcılar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aldıkları eğitimler ile ilgili görüşleri alt kategoriler şeklinde verilmiştir. Tüm katılımcıların hem grup hem de bireysel olarak eğitim aldıkları, engel türlerine göre fizik tedaviler gördükleri, görme engelli bireylerin kabartma yazı ve baston eğitimlerini aldıkları, bazı engelli bireylerin de sınavlara yönelik eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde engel türlerine ve bireysel ihtiyaçlarına uygun eğitim aldıkları görülmektedir. Örneğin, görme engelli birey daha çok Braille alfabesine ve baston kullanmaya ilişkin dersler alarak bağımsız hareket etme çalışmaları yaparken, MS'li katılımcılar daha çok masaj, germe ve egzersizlere ilişkin eğitimler almaktadırlar. Ortopedik engelli ve SP'li katılımcılar ise yürüyüş, koşu bandı, germe, bel/sırt çalışma ve fizik tedavi gibi çalışmalar yoluyla eğitim almaktadırlar. Katılımcılar Türkçe ve Matematik dersler gibi akademik ve müzik, beden eğitimi ve görsel sanatlar gibi yeteneklerine uygun dersleri de aldıkları bulgulamıştır.

Katılımcıların hemen hepsi haftada iki gün ve 40-45 dakikalık eğitimler için Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine gitmektedirler. Katılımcılar daha çok fiziksel egzersizler, fizik tedavi, baston eğitimi gibi eğitimleri grup eğitimi kapsamında aldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların bireysel eğitimler için aldıkları eğitimler ise 60-90 dakikalık bir süreyi ve Türkçe, Matematik gibi akademik beceriyi gerektiren eğitimleri kapsamaktadır.

Katılımcılar, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde aldıkları eğitimin tekrarını ev ödevi şeklinde de yapmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların önemli bir kısmı ev ödevleri sayesinde egzersiz yapma imkânına sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcıların ev ödevleri yaparken ölçüyü kaçırdıkları yani evlerinde egzersiz yaparken bazen bundan aşırıya kaçtıkları için faydadan daha çok zarar gördükleri, bu yüzden de eğitimcilerin verdiği egzersiz sayısının dışına çıkılmaması gerektiğini söylemişlerdir. Katılımcıların bu hususa ilişkin görüşleri aşağıda verilmiştir;

“Şimdi örneğin buradaki hocalarım bazı şeyleri bana öğretiyor sonra evde de bunları yap diyorlar. Onları yapıyorum, egzersizlerimi yapıyorum. Yani şu var şimdi bir hastanın kendi kafasına göre hareket etmemesi lazım. Örneğin ben bazı egzersizleri kendim yapmaya çalıştım ama zarar gördüm. Ama hocanın verdiği egzersizleri aynı şekilde uygularsam çok fayda görüyorum. Ama ben işte hoca bana diyor 20 defa şu egzersizi yap ama ben 40 defa yapıyorum, 50 defa yapıyorum. E o zaman zarar olur. Onun için hastanın buna çok dikkat etmesi lazım” (K11).

“Evde veriliyor da ben kendim uyguluyorum diyebilirim. Verildiği zaman örnek vereyim kabartma yazı üzerinden şiir yazmak veya bir cümle, bir şeyler yazmak için ödev veriliyor” (K14).

“Burada yaptığım egzersizleri diyorlar evde de yapayım. Tabi ben çok çalıştığım için fırsat bulamıyorum, fırsat bulduğuşa yapıyorum. Zamanım yetmiyor yani. Hem 2 çocuğum var evliyim, işe gidiyorum, fırsat bulduğuşa yapıyorum” (K5).

Tablo 4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Eğitimin Faydaları

Değişken Adı/Kategori (Soru 3): Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Aldığınız Eğitimin nasıl bir faydasını gördünüz?		
Kodlar /Şıklar	Katılımcı (n)/(f)	Görüşler/Altın Örnekler
Yürümemi sağlıyor	2 (%11,1)	<p>“Onun dışında bedensel olarak da daha iyiyim. Kamburum oldukça azalmış ve bacağımı da, ayağım da artık hareket ettirebiliyorum ve şunu da demek istiyorum. Hayatımda ilk defa bu 3-4 gündür ayakta yürüyordum” (K1).</p> <p>“Farklar var, baya bir var. Yani ilk ayağımı protez ettiğimde direkt hoca beni buraya yönlendirdi. Yani daha yürümüyordum, misal evden çıkamıyordum. E ayağımı protez ettim, geldim buraya, hareketlerimi yaptım şimdi rahatça çıkabiliyorum. Öncesinde hafif yürüyebiliyordum ama ayaklarımda yara olduğu için o kadar değil, şu an çok daha iyiyim. İlk geldiğimde 2 dakika yürüyebiliyordum, şimdi 10 dakika yürüyorum. 5 dakikalık yolu artık 3 dakikada yürüyorum. Önceden rahat yürüyemiyordum hatta adım atamıyordum” (K7).</p> <p>“Ben hani daha başlamadan önce yerde sürünüyordum. Hani merdiven olsun. Yerde hiçbir şeyimi yapamazdım. Hani bildiğin sürünüyordum yani. Hani başladuktan sonra hayatımı çok kolaylaştırdı. Hem çevre olarak hem de bireysel olarak baya rahatladım yürümeye başladım, lavaboya rahatlıkla gitmeye başladım ve çok iyiyim yani” (K9).</p> <p>“Baya bi fark var. Mesela daha önce topuğumu bırakmıyordum şimdi bırakabiliyorum, yani çok güzel bence. İyi ki de gelmişim. Valla en çok koşu bandı iyi oluyor. Çünkü daha önce topuğumu bırakmıyordum, koşu bandıyla topuğumu bırakabiliyorum artık. Eskiden topuğumu bırakmıyordum, parmak uçlarımla yürüyordum koşu bandıyla topuğumu rahat bırakabiliyorum.</p>

		<i>Bide Şey var Şu alet (bisikleti gösteriyor) onunla da güzel oluyor” (K10). “Çok Őükür Şimdi daba iyiyim, kendi ihtiyaçlarını karŐılayabiliyorum, yriyebiliyorum. Önceleri yatalaktım ama Şimdiye Şükrediyorum” (K11).</i>
Okumayı öğrendim	6 (%33,3)	<i>“Tabi. Mesela braille alfabe sayesinde okulda bani kitaplarım var, bu normal bildiğimizi ders kitapları Türke Matematik falan. Onların braille alfabeleri bana geliyor ve bende derse katılabiliyorum. Mesela bağımsız hareket, dışarı çıktığımda bani kendi yolumu bulacak derecede çok iyi bir kolaylık sağıyor bana” (K13).</i>
Engelimde iyileŐme sağıladı	3 7 (%38,9)	<i>“Germe çok faydalı. Bacaklarımı açıp kapatıyorlar. Şu an benim ayağım böyledir (ayağıni gösteriyor) ama 10 dk germe yapınca Şöyle düz oluyor. Germeler yapılırca çok rahat oluyorum. Şu an bu durumdaysam Rehabilitasyon Merkezleri sayesinde. Bacağıni oynatabiliyorsam, ağırlık kaldırebiliyorsam burası sayesinde” (K2). “Ben bani daha başlamadan önce yerde srniyordum. Hani merdiven olsun. Yerde hiçbir Şeyimi yapamazdım. Hani bildiğini srniyordum yani. BaŐladıktan sonra hayatımı çok kolaylaştırdı. Hem vre olarak hem de bireysel olarak baya rahatladım yürümeye başladım, lavaboya rahatlıkla gitmeye başladım ve çok iyiyim yani.” (K9) “Eskiden topuğumu bırakamıyordum, parmak uçlarımla yriyordum. Koşu bandıyla, egzersizlerle ve fizik tedaviyle topuğumu rahat bırakabiliyorum artık.” (K10)</i>
Kasılmamı engelliyor ve ağırlarımı azaltıyor	7 (%38,9)	<i>“Germe egzersizleri. Zaten MS biliyorsanız, yani MS farklı bir Şey ya. Btiin kaslarımızı geriyor. E germe egzersizini burada yaptığımızda kendimi kuŐ gibi hissediyorum. Kaslarımızın uyusukluğunu hafıflıyor, daha rahat yriyebiliyorum” (K5). “Kesinlikle. Ben böyle bağımsızım yani. Ama böyle değıldim, ama yriyebiliyorum, vücudum rahat, kasılmam olmuyor çok Őükür, bani bazen oluyor bazen olmuyor, böyle daba rahatım yani. Bağımsız yaŐıyorum” (K9).</i>
SosyalleŐmemi sağıladı	4 (%22,2)	<i>“Tabi ki de... Mesela önceden yani bi sosyal hayatım yoktu. Yani bu okula başladığım zaman artık arkadaşlık ortamı oluyor, yani arkadaŐlarla istediğim yere gidebiliyorum, yani hepsi bu okul sayesinde...” (K1). “Sıkılıyordum mesela Şimdi sıkılmıyorum. evdeyim, o zaman rehabilitasyon merkezine gitmiyordum. Arkadaş ortamı daha iyi oldu. Psikolojimde iyi. Burada yani konuŐabileceğini arkadaŐlar var.” (K3)</i>
Engelimi kabullendim	3 (%16,7)	<i>“Bu soruyu Şöyle değıŐtirelim bence; MS olmadan önceki hayatım ve sonraki hayatım. Rehabilitasyon merkezini evet iyidir ama hastalığıni düzeltemez. Ama nceki hayatımda sosyal biriydim Şu an asosyalım. Yani insanlar ne der diye Şey yapıyordum, hastalığıni bir müddet gizledim. Neyin var demeleri hoŐuma gitmiyordu. Ama bir müddet sonra alıŐtım açık açık ben syliyorum; MS hastasıyım diyorum. AlıŐtım yani.” (K4)</i>
Özgüven kazandım	1 (%5,5)	<i>“Çok olumlu Şeyler oldu, ben mzige rehabilitasyonla başladım. O anlamda kendimi geliŐtirmemi sağıladı. Önceden bu kadar giriŐken değıldim, bana soru sorulduğunda pek cevap veremezdim, bani bu da biraz zgven meselesi. zgvenimi sağıladı, ayrıca hayatımda o kadar kolay değıldi.” (K13)</i>
Bir farklılık olmadı	3 (%16,7)	<i>“Hiçbir Şey değıŐmedi. Her zaman böyleyim.” (K16)</i>

Tablo 4’te katılımcıların, zel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aldıkları eğitimler sonucunda braille alfabe ile okumaya geçebildikleri, psiko-motor becerilerinin (ayak ve kol kaslarının) geliştiği, bu kasların kullanımının işlevsel bir boyut kazandığına dair görüşleri olmuştur. Ayrıca, zel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine gitmenin katılımcılar için sosyal vre ve arkadaş ortamı oluşturduğu, evden kıp farklı bir ortama girmenin, farklı insanlarla tanışma fırsatı sunduğu, günlük yaşamlarını olumlu etkilediği, bağımsız yaşam becerilerini geliŐtirdiđi, görme engelli bireylerin braille alfabesi ile derse rahatça katılabildikleri gibi bir dizi bulguya ulaşılmıştır. Örneğin, K5’in aŐağıdaki görüşleri bu konudaki bulgulara projeksiyon tutmaktadır.

“Çok iyi geliyor ya. Ben eminim buraya gelmemiŐ olsaydım (duraksıyor) Şu an yatağa bağımlıydım. Kesinlikle yani ben böyle dŐniyorum. MS’de kasları hareket ettirmen lazım, bu MS zaten seni tembelleŐtiriyor, kaslarını tembelleŐtiriyor. Hareket etmek istemiyorsun, yataktan kılmak istemiyorsun, bir Şey yapmak istemiyorsun; nk balsezsini kendini sürekli yorgun hissediyorsun. E buraya geldiğimde yani fizyoterapistler sağ olsun onların zorlamasıyla hareket yapabiliyorum, hareket ediyorum, hareket ettiğce benim kendi hayatıma da yansıyor bu. Evimde rahatça iŐimi yapabiliyorum, işe gidip gelebiliyorum. Misafir ağırlayabilmem; normalde misafir ağırlayamam ben evde. Yapamam nk çay servisi yapamam, denge kaybı var yapamıyorum” (K5).

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin katılımcıların yaŐamları üzerine doğrudan olumlu etkiler bıraktığı görülmektedir. nk daha önceden evden hiç kmayan engelli bireyler bu kurumlar sayesinde dıŐ yaŐamla bir nebze de olsa bağ kurabilmiŐtir. Böylece bu kurumlar aracılığıyla kendilerine belli bir sosyal

çevre edinebilmişlerdir. Ayrıca engellilik olgusunun sadece kendilerinin sorunu olmadığını toplumsal bir sorun olduğunu bu kurumlar sayesinde anlayabilmişlerdir. Hatta önceden engel durumundan dolayı hallerinden şikâyetçi olanlar kendilerinden daha ağır engelli bireyleri gördükleri için hallerine şükrettiklerini belirtmişlerdir. K1 ve K2'nin bu konu ile ilgili görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Çok çok fark var. Önceki hayatımda hiç evden dışarı çıkamıyordum. Sürekli eve kapalıydım yani kendimi kapatmıştım hep. Sonrasında da zaten burada okula başladığım zaman sosyal hayatım oldu, arkadaş ortamım oldu. Şunu da diyebilirim önceleri zaten sürekli halimden şikâyetçiydim, yani hani (duraksıyor) anlarsınız zaten. İşte o yüzden öyle şikâyetçiydim halimden. Sonra geldim buraya bazı arkadaşları görüyorum halime şükrediyorum. Yani diyorum ki ben böylesem zaten Allah beni bunun için yaratmış onun için (duraksıyor) yani öyle. Onun dışında kendime olan güvenim arttı yalnız olmadığımı biliyorum artık. Bedensel olarak da kamburumda düzelme var, bacaklarımı, ayaklarımı hareket ettirebiliyorum” (K1).

“Buraya gelmeden önceki hayatımı anlatayım. Hani affedersen bir hayvandan farkımız yoktu. Bundan 15 yıl öncesinde erimdiyim, tekerlekli sandalye yok, bahçede emekliyorum. Yemin ederim o zamanki hayatımı hatırlayınca kendimi zırd zırd tutuyorum üzülüyorum. Çalı giriyordu, cam giriyordu dizlerime. Kan akıyordu ama yararı saran kimse yok. Nasıldım diyeyim, el arabasıyla hatırlıyorum ben de ağırım. Ablam kardeşim beni taşıyamıyordu. El arabasında bayramları geziyordum. Hani o günleri çok hatırlıyorum. Anne baba zaten yok (Allah rahmet etsin, Araştırmacı). Allah razı olsun. Abim yardımcı oluyor ama insanın annesi babası olması çok farklı. Bir hayvan, yavrusunu acı içinde görürse onun bile içi acır. Bizim komşular kapıdan geçiyordu köpek muamelesi yapan vardı, hor gören vardı, bu hastalığımı yüzüme vuran vardı. Üzülüyordum, üzülmemek elde değil ama insan büyüyünce olgun olduğu zaman geçmişindeki geride kalmış insanlar diyor. Bana engelli dediler, bana bebek dediler, baya hor gördüler beni. Emin ol bak, engelli nasıl engellidir bunu anlatabilirim: engelli, bir basamağı aşamayandır, kendi başına araca binemeyen engellidir, kendi başına bir şey yapamazsa engellidir değil mi? Pekâlâ biz engelliler dünyayı kendimize göre yapsaydık engelliler kim olurdu? Sizler olacaktınız. Şimdi sırf bu kadarlık basamağı aşamıyoruz diye engelli oluyoruz. Basamak engeldir, biz engelli değiliz.” (K2).

Tablo 5. Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Hakkındaki Görüşleri

Değişken Adı/Kategori (Soru 5): Özel Eğitim ve Rehabilitasyon merkezleri hakkında ne düşünüyorsunuz?		
Kodlar /Şıklar	Katılımcı (n) /Kodlar (f)	Görüşler/Altın Örnekler
Olumlu görüşler	13 (%72,2)	<p>“Olumlu yönlerini gördüm. Burada tedavi süreci çok iyi, uzman bir hocamız var. Yani bütün veliler ve öğrenciler ondan memnun. Sağlık durumumda büyük oranda düzelme var. Buradaki herkes sıcakkanlı... Önceden zaten psikolojim bozuktu hani halimden dolayı. Ama ben buraya geldiğimden sonra artık yavaş yavaş düzelmeye başladı. Çünkü kendim gibi insanları görüyorum yalnız olmadığımı biliyorum sosyal çevrem oluştu hocalarım moral veriyorlar. Artık engelimi bir kusur ya da kötü bi şey gibi görmüyorum, çünkü bu halimi kabullendim” (K1).</p> <p>“Faydasını görüyoruz. Bu Rehabilitasyon Merkezini çıkarandan Allah razı olsun. Neden diyecekseniz; hiç olmazsa dost edinebiliyoruz, engelli arkadaşlarımızla sohbet edebiliyoruz. Hasta olmayan, sağlam insanlar gelip yanımıza oturup bizimle konuşmaya tenezzül etmiyor. Sırf nedir engelliyiz, hor görüyorlar biz. Ama bu kuruma gelip engelli arkadaşlarımızı görüyorum yalnız olmadığımı fark ediyorum.” (K2)</p> <p>“Olumlu. Faydası var mesela arkadaş ortamı iyi, öğretmenler iyi” (K3).</p> <p>“Ben buraya geldiğimde arkadaşların konuşması, sohbeti ya baya kendinizi rahat hissediyorsunuz. Ya hani özgüven varsa daba çok artıyor. Yoksa da özgüven sahibi oluyorsunuz” (K5).</p> <p>“Kesinlikle... Bi kere ben böyle değildim hani. Ben buraya gelmeden önce bi tek kendimin böyle olduğunu düşünüyordum. Buraya geldikten sonra buradaki insanları gördüğüm için şükrediyorum yani. Önceden ben kendimden nefret ediyordum, lanet ediyordum niye niye ben diye. Yani bi tek ben olduğumu düşünüyordum” (K9).</p> <p>“E tabi. Rehabilitasyon Merkezlerine gidip geldiğim için yani moral olarak olsun, fiziksel olarak olsun yani kendimi daha iyi, güvence altına alınmış hissediyorum. Yalnız insan şunu düşünür; yani ben devam edersem daba fazla iyileşirim” (K11).</p> <p>“Psikolojik açıdan çok şey sağladı. Hani mesela eskiden okuldan eve, evden okula. E evde sıkılıyordum hani. Beynimde yoruluyordu hani şey olunca sıkılınca. Şimdi zamanım geçiyor burada, arkadaşlarım var, bi çevrem var, işte yaptığım aktiviteler var. Hani bunlar sayesinde psikolojim daba iyi oluyor, moralimi hep yüksek tutuyor” (K13).</p>

Olumsuz görüşler - Fayda görmeme - Kurumların Engellerine uygun uyarlanamaması	2 (%11,1)	“Olumsuz yönleri; burada engellilere yönelik tuvalet bulunmaması” (K1) “Olumsuz yanı; burada asansör olmasını isterdim, bide burasının şey olmasını... Burası evdir, ev gibi. Keşke biraz Rehabilitasyon Merkezi gibi olsaydı.” (K3) “Asansör olmasını isterdim. Çünkü buraya giriş çıkışlarda çok zorlanıyorum” (K6). “Yani genel olarak değişen bir şey yok yani” (K7).
Fikir belirtmeyen	3 (%16,7)	“Söyleyecek bir şeyim yok.” (K18)

Tablo 5’te Katılımcıların % 72,2’si Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri ile ilgili olumlu yönden görüş beyan etmişleridir. Olumlu gönde görüş beyan eden katılımcılar, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine gitmeden önce engellerinden dolayı psikolojilerinin bozuk olduğunu, dünyadaki tek engellinin sadece kendileri olduğunu düşündüklerini, yalnızlık çektiklerini, engellerini kusur ya da kötü bir şey olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine gittikten sonra ise, bakış açılarının olumlu yönden değiştiğini, kendileri gibi engelli bireyleri gördükleri için hallerine şükrettiklerini, yalnızlık çekmediklerini, özgüven kazandıklarını, konuşup dertleşebilecek insanlar bulduklarını ve özgüven kazandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca katılımcılar Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleriyle ilgili; K6’nın belirttiği gibi “Buradan memnunum. Hiç burada bi sıkıntım olmadı” gibi olumlu görüş belirtmişlerdir. Yani tedavi süreçlerinin iyi olduğu, eğitimcilerin ilgili oldukları ve sıcakkanlı davrandıkları, engelli bireylerin birbirleriyle dostluk, arkadaşlık kurabildikleri ve kendilerini yalnız hissetmedikleri bir yer olduğu şeklinde olumlu görüşlerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkeziyle ilgili olumsuz görüşler de belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinin engellilere yönelik tuvaletinin bulunmamasını, bir diğersinin gittiği kurumun mimari yapı olarak ev gibi olduğunu ve normal eğitim merkezi gibi olmadığını, bir diğeri ise gittiği kurumunun asansörünün bulunmamasını olumsuz görüş olarak belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcılar olumsuz görüş belirtirken sadece gittikleri kurumun fiziki yapısının engelli bireylere uygun olmadığını eleştirmişlerdir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine ne kadar sürede gittikleri, buralarda ne tür eğitimler aldıkları, aldıkları eğitimin hayatlarını nasıl etkilediğine dair bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın birinci araştırma sorusuna bağlı olarak ulaşılan sunuca bakıldığında; katılımcıların büyük bir kısmı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine en az iki en fazla on iki yıl gittikleri ve çoğu katılımcının birden fazla merkezde eğitim aldığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak özel eğitim hizmetlerini sunan eğitim kurumlarının ülkemizde yeteri sayıda olmadığı bir gerçektir. Çünkü Türkiye’de engelli bireylerin sayısı giderek artmaktadır. Sosyal devlet gereği, devlet engelli bireylere eğitimde eşit imkân ve fırsat sunabilmek için “yeterli sayıda okul açarak eğitim imkânlarını zenginleştirmeli” (Doğru, Özlü, Kançeşme ve Doğru, 2014, s. 287) sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci araştırma sorusuna bağlı olarak ulaşılan sunuca bakıldığında; katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde hem grup hem de bireysel olarak eğitim aldıkları, engel türlerine göre fizik tedaviler gördükleri, görme engelli bireylerin kabartma yazı ve baston eğitimlerini aldıkları gibi bazı tespitler yapılmıştır. Öncül (2014) “Türkiye’de Erken Çocuklukta Özel Eğitim İle İlgili Yapılış Makalelerin Gözden Geçirilmesi” çalışmasında erken çocukluk özel eğitim sürecinde belirlenen hedef grupların, hedef becerilerin, program ve uygulamaların farklılaştırılması ile çocuklara, öğretmenlere ve ailelere önemli oranda katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların genel olarak haftanın iki günü eğitim aldıkları, ortalama 40-45 dakika grup eğitimi ve 40-45 dakikaya kadar da bireysel eğitim çalışmalar yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca farklı sosyal-kültürel etkinliklerle bireylerin gelişimi desteklenmektedir. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde grup eğitimi ve etkinliklerle engelli bireyin akranlar ve toplumla kaynaşması amaçlanmaktadır. Böylece engelli bireylerin topluma bağımsız katılımı desteklenmektedir. Akçamete de (2009) “Engelli Öğrenciler İçin Kaynaştırma Modeli Geliştirme Projesi” adlı çalışmasında genel ve özel eğitimciler arasında oluşturulacak etkili bir işbirliği yaklaşımıyla kaynaştırma ortamlarına yerleştirilmiş engelli öğrencilerin başarılarını ve topluma

bağımsız katılımlarını arttıran bir model geliştirme amacına ilişkin sonuçlara ulamıştır. Sülün ve Girli'nin (2016) “İlköğretim Genel Eğitim Sınıfı İle Özel Eğitim Sınıfında Öğrenim Gören Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin İncelenmesi” çalışmalarında ilköğretim düzeyinde farklı kaynaştırma uygulaması türlerinden yararlanan zihinsel yetersiz öğrenciler sosyal beceri açısından gelişim gösterdiği sonucu çıkmıştır. Ayrıca Özen ve Ergenekon'un (2011) “Özel Eğitimde Etkinlik Temelli Öğretim Uygulamaları” adlı çalışmaları da erken eğitim programlarına devam eden değişik özür ve yaş gruplarındaki gelişimsel yetersizliği olan çocuklara etkili öğretim sunmada etkinlik temelli öğretime dayalı öğretim uygulamalarına yer vermesinin engelli bireyleri geliştirdiğine dair sonuca ulaşmıştır.

Araştırmanın üçüncü araştırma sorusuna bağlı olarak ulaşılan sunuca bakıldığında; Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aldıkları eğitimler sonucunda braille alfabe ile okumaya geçebildikleri, psiko-motor becerilerinin geliştiği, bu kasların kullanımının işlevsel bir boyut kazandığı yönünde verilere ulaşılmıştır. Katılımcıların, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine gitmenin onlar için sosyal çevre ve arkadaş ortamı oluşturduğu, günlük yaşamlarını olumlu etkilediğini, bağımsız yaşamlarına ve kimseye muhtaç olmadan ihtiyaçlarını giderebilmelerine yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aldıkları eğitimlerden memnun kaldıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla MEB'na bağlı Özel Eğitim Kurumları engelli bireylere haftada 30 saat özel eğitim verirken Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri haftada engelli bireylere 2 saat eğitim vermesine rağmen bu kurumlara giden engelli bireylerin kurumlara yönelik memnuniyetlerinin olması önemli bir sonuca işaret eder. Çünkü bu kurumlar sosyal yaşam içinde yalnızlık ve dışlanmışlık sarmalından kurtulmak isteyen engelli bireyler için adeta bir can simidi görevini görmektedir. Engelli bireyler bu tarz kurumlar sayesinde sosyal yaşama yeniden tutunma imkânı yakalamaktadırlar. Engelli bireyler engelliliğin sosyal bir olgu olduğu gerçeğini de bu kurumlar sayesinde fark etmektedirler. Aynı zamanda engelli bireyler için bu kurumlar, geçmiş yaşamlarındaki acıları unutmamanın, şimdiki yaşamlarını anlamlı kılmamanın ve geleceğe umutla bağlanmanın birer aracı olarak görüldüğü düşünülmektedir.

Gündüz ve Akın'ın (2015) “Türkiye’de Devlet Okullarındaki Özel Eğitimle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri” çalışmalarında Türkiye’de özel eğitim alanında devlet okullarında farklı sorunların bulunduğu, özel eğitimde ise ortam düzenlemesi ve öğretmen kalitesi gibi sorunların daha yoğun olduğu belirlenmiştir. Benzer sonuçlara bu çalışmada da ulaşılmıştır. Bu çalışmada da devlet okullarında engelli bireyin doğrudan engeline yönelik tedavi ve terapi uygulamalarından ziyade daha çok akademik içerikli eğitimlerin verilmesi katılımcılar tarafında bir sorun olarak ifade edilmiştir. Diğer taraftan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde ise daha çok fiziki mekânda erişebilirlik ve kurumların fiziki donanımıyla ilgili sorunlar dile getirilmiştir. Dolayısıyla gerek resmi gerekse özel özel eğitim kurumlarında engellilerin belli sorunlar yaşadığına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların her iki farklı kuruma yönelik beklentilerine sorunların giderilmesi yönünde olmuştur. Çetin (2017) “Özel Gereksinimli Bireylerin Tercihlerinin Değerlendirilmesi” çalışmasında engelli bireylerin bağımsız yaşamada, sorumluluk almada onlara seçim hakkı verilmesi gerektiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Son olarak bu çalışmayı engellilere yönelik yapılan diğer araştırmalardan farklı kılan yönü resmi örgün eğitim kurumlarında özel eğitim fırsatı almayan engelli bireylerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri yoluyla haftada ancak 2 saatlik eğitimlerle yaşama tutunma serüvenlerine projeksiyon tutmasıdır. Dolayısıyla Türkiye’de bu konudaki araştırmanın yok denecek kadar az olması bu çalışmanın da önemini ortaya koymakta ve yeni araştırmalara davetiye çıkarmaktadır.

Engelli bireylerin eğitimi son derece önemli bir konudur. Bu nedenle onlara sunulan eğitim hizmetlerinin, hizmetin sunulduğu alanın ve eğitimcilerin üzerinde titizlikle durulması gerekir. Bu eğitim hizmetini sağlayan kurumların başında ise Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri gelmektedir. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinin fiziki şartlarının iyi olması, eğitimcilerin ise uzmanlardan seçilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde engelli bireylerin bireysel ihtiyaçlarına uygun makul uyarlamalara sahip olması önerilmektedir. İleri araştırmalar için ise Türkiye’nin farklı illerinde bulunan araştırmacılar, Rehberlik Araştırma Merkezi yetkilileri ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerinde özel eğitimden sorumlu birim yetkililerinin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine yönelik araştırma yapmaları önerilmektedir. Ayrıca bu kurumların fiziki mekânda ya da bilgiye erişim imkânlarının iyileştirilmesi için ve bu kurumlarda daha nitelikli eğitimcilerin çalıştırılması için gerekli denetimlerin sıklaştırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akbulut, S., Özgül, H. ve Tezcan, T. (2014). Mevzuattan uygulamaya engelli hakları izleme raporu 2013. İstanbul.
- Akçamete, G. A. (2009). *Özel gereksinimli öğrenciler için kaynaştırma modeli geliştirme projesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri. Ankara.
- Akçamete, G. (Ed.). (2010). *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (6. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ataman, A. (Ed.) (2009). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aydın, S. (2007). *Özel eğitim kurumlarında yaşanan eğitsel-yönetmel yetersizlikler ve çözüm önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aykara, A. (2010). *Kaynaştırma eğitimi sürecindeki bedensel engelli öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler ve okul sosyal hizmeti* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berg, B. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*. USA: Allyn&Bacon.
- Burcu, E. (2013). Engeli gençlik ve sosyal riskler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 30-45.
- Burcu, E. (2015). *Engellilik sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, M. E. (2017). Özel gereksinimli bireylerin tercihlerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(11), 309-328.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.). (2012). *Eğitim bilimine giriş* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Fatma, N. S. ve Yasemin, B. (Ed.), (2015). *Nitel araştırma (Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Giddens, A. (2006). *Sociology*, 5th Edition, Cambridge: Polity Press.
- Güleryüz, ř. (2009). *Kaynaştırma Eğitime Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları İle İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Güven- Arslan, İ. (2014). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki müşteri memnuniyeti: Muğla-menteşe örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Işık, H. (2013). Engellilik sorununa kelami bir yaklaşım. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(57), 1-22.
- İslamoğlu, A. H. ve Alnaçık, Ü. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kulaksızoğlu, A. (Ed.). (2003). *Farklı gelişen çocuklar*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Mengi, A. (2016). Özel gereksinimli çocuk hakları. İçinde Z. Meray (Edt.). *Çocuk hakları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Mevlüt, G. ve Akın, A. (2015). Türkiye’de devlet okullarındaki özel eğitimle ilgili sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 93-94.
- Okan, K. ve Okan, N. (2006). *Evimizdeki engelli*. Ankara: Milli Eğitim Sağlık Eğitimi Vakfı (MESEV).
- Oymak, V. (1997). *Zekâ engelli çocukların yetiştirilmesi*. Ankara: Sabev.
- Öncül, N. (2014). Türkiye’de erken çocuklukta özel eğitim ile ilgili yapılmış makalelerin gözden geçirilmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 6(2), 276.
- Özbey, Ç. (2009). *Özel çocuklar ve terapi yöntemleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş-nitel ve nitel yaklaşımlar* (Çev: D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sart, Z. H. (2007). Engelli çocukların eğitim hakkı: insan hakları çerçevesinde kaynaştırma/bütünleşme yoluyla eğitim. İçinde K. Çayır, M. Soran, M. Ergün (Der.). *Engellilik ve ayrımcılık: Eğitimciler için temel metinler ve örnek dersler*. İstanbul: Kerekök Akademi, 2015. Erişim: <http://secbir.org/images/2019/pdf/metin7.pdf>
- Sülün, K. ve Gırlı, A. (2016). İlköğretim genel eğitim sınıfı ile özel eğitim sınıfında öğrenim gören kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 1-24.
- Ulutaşdemir, N. (2007). Engelli çocukların eğitimi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5), 119-130.
- Usta, M. (2009). Özel eğitim gerektiren, birey, aile ve din eğitimi. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 20, 75-110
- Yıldırım, A. ve şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım-Doğru, S., Özlü, Ö., Kaņçeřme, C. ve Doğru, S. (2015). Özel eğitim üzerine yapılan proje çalışmalarının değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 286-296
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] [Turkish Statistical Institute] (2002). Türkiye özürllüler araştırması [TÖA]. (2002). <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>
- World Health Organization [WHO] (2011). World report on disability. Retrieved from https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/
- <http://www.hurriyet.com.tr/ozel-egitim-ve-rehabilitasyon-merkezi-sayisi-2-bin-178-0603781/erş.tar.:08.03.2019>
- <https://orgm.meb.gov.tr/erş.tar.26.05.2019>
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070214-1.htm.erş. tar.:28.02.2019>

EXTENDED ABSTRACT

Disability is a concept that emphasizes the individual's physical, mental and mental functions in some movements or sensory organs for any reason. The reasons for the occurrence of disability are explained for three different reasons. The first one is the causes of prenatal. For example, maternal age, nutrition, drugs used, radiation exposure are suggested to cause disability. Second, the birth order is the reasons. For example, early-late birth, cord entanglement, birth order accidents, such as causes. The third reason is the postpartum causes. Exposure to infection after birth, negative effects of diseases, wrong and late intervention in the disease process are reasons such as. Therefore, 15% of the world's population is composed of disabled individuals. The population of people with disabilities in Turkey Disability Survey conducted in 2002 is 12.29% according to the results. Education is the process of changing behavior in the general sense. In a broad sense, it refers to all social processes that are effective in gaining individual's social standards, beliefs and ways of living. It is important to provide the necessary social, economic and physical conditions, treatment, care and rehabilitation opportunities for individuals with disabilities such as education and employment and socialization. This research focuses on the views of the disabled people on special education in Special Education and Rehabilitation Centers. The aim of the research is to reveal the educational status of Special Education and Rehabilitation Centers.

For this purpose, answers to these research questions were sought.

1. What frequent is the attendance of the disabled people to the Special Education and Rehabilitation Centers?
2. How do disabled individuals evaluate the education they receive at the Special Education and Rehabilitation Centers?
3. What are the views of the disabled individuals on Special Education and Rehabilitation Centers?

Among the qualitative research methods, the case study pattern was chosen as a model. Therefore, this research has been selected as an action research pattern was selected for this research because it focuses on the educational conditions of people with disabilities, and focuses on the change, especially the change in their personal lives through the education of these individuals. The research was carried out in 12 out of 18 Special Education and Rehabilitation Centers in the central districts of Van. The study group consisted of 18 people with disabilities. Of these individuals, 8 had vision and 6 had orthopedic disabilities, 2 had Multiple Sclerosis (MS) and 2 had Cerebral Palsy (SP). Members of the study group was intentionally selected from different types of disabilities. Therefore, the study group was determined based on purposive sampling. In other words, the selection of the study group from different types of disability and high self-expressing individuals was assumed to provide research data from a more qualified and reliable source. The study started in October 2018 and was completed in January 2019. The related literature review was conducted and interview questions were prepared. Research data were collected through demographic information form and semi-structured interview form. The data were obtained through recording Interviews with a voice record device during the research. In addition, observations were made in Special Education and Rehabilitation Centers and information was obtained about disabled individuals. Voice records were decoded into scripts. Research data is presented in more than one subcategory depending on four categories. Internal consistency between the data is provided according to expert opinions. Thus, the data are presented with descriptive analysis in accordance with certain categories.

More than 55.5% of the participants in the study found that they continued education and rehabilitation centers for more than two years and that they were trained in more than one different Special Education and Rehabilitation Center. It was determined that the participants were able to go to the Special Education and Rehabilitation Centers twice a week for two hours a week, both group and individual training, according to the types of disabilities and to the individual needs. As a result of the trainings they received at the Special Education and Rehabilitation Centers, it has been revealed that the visually impaired individuals can pass to reading with braille alphabets, and the psycho-motor skills of the physically disabled individuals have gained a functional dimension. She found that going to the Special Education and Rehabilitation Centers created a social life and friendship environment, enabled them to leave the house, had a positive impact on their daily lives, and developed independent life skills. It was found that participants were satisfied with their education in general and that they accepted obstacle conditions by means of Special Education and Rehabilitation Centers, their social circles expanded, they were freed from loneliness and therefore life bonds were strengthened by these institutions and they were

happy. Therefore, Special Education and Rehabilitation Centers serve as a lifeline for people with disabilities who want to get rid of the spiral of loneliness and exclusion in social life. Individuals with disabilities have the opportunity to re-engage in social life through such institutions. Disabled individuals realize the fact that disability is a social phenomenon. At the same time, it is thought that these institutions are for disabled people, forgetting the pains in their past lives, making their present lives meaningful and seeing as a means of connecting to the future with hope. Because the results of this study reveal significant differences compared to the results of other previous studies related to people with disabilities. Because there is no research on this subject in the literature. Therefore, this research is different from other research conducted for disabled people in the formal education institutions in the formal education institutions do not take the opportunity of disabled individuals through Private Special Education and Rehabilitation Centers, but 2 hours a week with the projection of keeping life projections. Likewise, this research has been an important research since it indicates the educational status of the disabled individuals in Special Education and Rehabilitation Centers. Based on the findings and results obtained from the research results, some suggestions were made for the future researches.